

UOT:94(479.24).

NADİR ŞAHİN QAFQAZ SİYASƏTİNƏ DAİR

dosent Paşayeva Elza Məhərrəm qızı

Gəncə Dövlət Universiteti

Gceferova@rambler.ru

Xülasə: *Qafqazda Nadir yalnız Osmanlı qüvvələri ilə deyil, həm də Rusiya qüvvələri ilə rastlaşmalı idi. Çünki Xəzərboyu ərazilər, o cümlədən Dərbənd və Bakı kimi böyük şəhərlər Rusiyanın nəzarəti altında idi. Nadirin güclü sərkərdəlik qabiliyyəti nəticəsində Cənubi Qafqazdakı böyük şəhər qalalar Gəncə, Tiflis və İrəvan Osmanlı qüvvələrindən təmizləndi. Bununla Nadir Cənubi Qafqazın mütləq hakiminə çevrildi. Məqalədə Nadirin Cənubi Qafqaza tarixi yürüşü və döyüşləri haqqında maraqlı məsələlərə toxunulmuşdur.*

Açar sözlər: sərkərdəlik qabiliyyəti, Cənubi Qafqaz, qalalar, mütləq hakim, Osmanlı qüvvələri

Ключевые слова: полководческая способность, Южный Кавказ, крепости, абсолютный владыка, Оттоманские силы

Keywords: military ability, South Caucasus, fortress, absolute ruler, Ottoman forces

Məhəmməd xan Belucun təhriki ilə Fars vilayətində başlayan üsyanın yatırılmasından sonra Nadir xan yenidən diqqətini şimal və qərb əraziləri üzərində cəmləşdirə bildi. Qərbdə vaxtilə Səfəvi sərhədləri daxilində olan Qafqazda Nadir yalnız Osmanlı qüvvələri ilə deyil, həm də Rusiya qüvvələri ilə rastlaşmalı idi. Çünki Xəzərboyu ərazilər, o cümlədən Dərbənd və Bakı kimi böyük şəhərlər Rusiyanın nəzarəti altında idi.(6,səh 255)

Nadir qətiyyətlə həmin əraziləri geri qaytarmaq istəyirdi. İki böyük dövlətə qarşı vuruşmaq kifayət qədər geniş hazırlıq tələb edirdi. Nadirin İsfahanda olduğu vaxt həm osmanlı sarayının, həm də Rusiya sarayının elçilərinin onun görüşünə gəlməsi və onlarla danışıqlar aparması Qafqaza planlaşdırılan hazırlığı daha da sürətləndirdi.Çünki Osmanlı elçiləri ilə aparılan danışıqlar Nadirin ümidində olduğu nəticələri vermədi. Belə olanda Nadir daha qətiyyətli tədbirlərə əl atmağı vacib saydı.

Nadir İsfahanda olduğu vaxtda qoşunların təkmilləşdirilməsi ilə bərabər, dövlət işlərini nizama saldıqdan sonra Şimali Azərbaycana və Qafqaza doğru yürüşə başlamaq haqqında əmr verdi. O, ilkin olaraq Osmanlı himayəsində olan Şirvan xanına zərbə vurmağı və Şirvan vilayətini nəzarəti altına almağı məqsədüyükün bildi. Nadirin ilk hədəfin Şamaxını seçməsi təsadüfi deyildi. Əvvəla, nadir Şamaxını Rusiya ilə müqayisədə daha tez ələ keçirə bilərdi. Çünki xəbər almışdı ki, Rusiya Şamaxını keçmiş gürcü çarı Vaxtanqın əli ilə Osmanlı himayəsindən çıxarmaq istəyir. İkincisi, Şamaxı bir növ Osmanlı ilə Rusiya nəzarəti altında olan ərazilərin arasında idi. Şamaxının ələ keçirilməsi Rusiyanı da məcbur edə bilərdi ki, Nadirin qoşunlarının yaxınlıqda olmasını hiss edib Bakını və Dərbəndi tərk etsin. Üçüncüsü, Nadir yekəxanəliq nümayiş etdirən qazıqumuxlu Şamaxı xanı Surxay xanı cəzalandırmaq istəyirdi ki, ətraf xanlar da bundan dərs alsın. Və nəhayət, Şamaxının ələ keçirilməsi Nadirin iddiasında olduğu ərazilərin geri qaytarılmasının başlanğıcını qoya bilərdi.(6, səh.258)

Osmanlı nümayəndəsi olan Surxay xan Nadirə qarşı açıq qıcıqlandırıcı münasibət bəsləyirdi. 1733-cü ildə Bağdad hakimi ilə əldə edilmiş razılaşmaya əsasən Qafqazdakı vilayətlər, o cümlədən Şirvan vilayəti Osmanlı himayəsindən çıxmalı idi..Nadir Ərdəbilə çatandan sonra Astara xanı Musa xana tapşırırdı ki, Əhməd paşa ilə əldə edilmiş razılaşmanı

Surxay xana göndərsin və Surxay xan anlasın ki, o, Nadirin nəzarəti altına qayıtmalıdır. Surxay xan Musa xanın elçisini çox qəzəbli şəkildə qarşıladı və onu qətlə yetirdi. Sonra isə Musa xana xəbər göndərdi ki, mən Şirvanı ləzgi aslanlarının qılıncı ilə əldə etmişəm. Əhməd paşanın və digərlərinin heç birinin haqqı yoxdur ki, Şirvanı məndən tələb etsin (6, səh. 259).

Surxay xanın bu hərəkətindən sonra Nadir Şamaxıya doğru yürüşə əmr verdi. 1734-cü il avqust ayının 10-da Nadir qoşunları ilə Kür çayının sahilinə yetişdi. "Tarix-e Cahanqoşa-ye Naderi" əsərinin məlumatları əsasında fikir yürüdən bəzi tarixçilərin fikrincə, Nadirin qoşunu ilə Kür sahilinə yetişməsinə eşidəndə Surxay xan Şamaxını tərk edib dağlara üz tutdu. Avqustun 17-də Nadir qoşunu ilə Şamaxıya daxil oldu və Ərdəbil xanı Məhəmmədqulu xan Səidini Şirvan xanı təyin etdi.

"Aləm Ara-ye Naderi" də isə Surxay xan tərəfindən Nadirə müəyyən müqavimət göstərildiyi bildirilir. Bu həqiqətə yaxın görünür. Çünki qıcıqlandırıcı və ötkəm cavabı ilə Nadirə az qala meydan oxuyan Surxay xanın Nadirin adını eşidən kimi dağlara qaçması o qədər də inandırıcı görünmür. Adı çəkilən mənbəyə görə, Nadir Muğan çölündə düşərgə salaraq Şirvan istiqamətinə kəşfiyyat dəstəsi göndərir. Dəstədən alınmış ilkin məlumatlara görə, Nadir hələ Ərdəbildən hərəkətə başlayanda Surxay xan ona qarşı müqavimət göstərmək qərarına gəlmiş və qoşunlarından bir avanqard dəstə təşkil edərək Nadirə qarşı göndərmişdi. Nadir bu xəbəri alanda Xanəli xanın və Əmiraslan xanın rəhbərliyi altında 3 minlik bir dəstəni həmin dəstəyə qarşı göndərdi. Xanəli xanın hücumu nəticəsində Surxay xanın qüvvələri geri çəkildilər. Amma onlar Şamaxıda dayanmadılar. Çünki bu dəstənin üzvlərinin əksəriyyətini təşkil edən ləzgilər Şamaxı əhalisinə zülm etdiklərindən Şamaxı əhalisi onları dəstəkləmədi. Onlar yerli əhalinin qəzəbindən qorxduqları üçün dağlara tərəf qaçmağı qərara aldılar. Mənbədə konkret olaraq göstərməsə də Surxay xanın da Şamaxıdan qaçdığı güman edilir. (5, səh. 142)

Surxay qarşı Nadirin fəaliyyəti barədə "Tarix-e Cahanqoşa-ye Naderi" də yazılanlarla "Aləm Ara-ye Naderi" də yazılanlar arasında uyğunsuzluq vardır. Lakin əksər tarixçilər "Tarix-e Cahanqoşa-ye Naderi"yə istinad edirlər. Mənbələrdə göstərilir ki, Surxay xan Dağıstana qaçaraq Nadirə qarşı qoşun toplayıb döyüşə girmək istəyirdi. Ona görə də Şamaxıda olduğu müddətdə Nadir Dağıstan yürüşünə də hazırlıq gördü. O, Təhmasib xan Cəlairi və Əhməd xan Mərvini təcili olaraq Şamaxıya çağırırdı. Eyni zamanda Şəkinin, Qəbələnin, Dərbəndin əyanlarına və tayfa başçılarına məktub göndərərək onları öz yanına çağırırdı. Nadir Şamaxı əhalisinə qəzəb nümayiş etdirərək şəhəri dağıtırdı, əhalisinin Ağsuya köçürülməsinə göstəriş verdi. Nadir oğlu Nəsrulla Mirzəni Şamaxıda qoyub 12 minlik qoşunla 1734-cü il sentyabrın 15-də Şamaxıdan Dağıstana doğru hərəkətə başladı. (5, səh. 144)

Dağıstan ərazisinə adladıqdan sonra Nadirə məlumat çatdırıldı ki, Surxay xan Qumuxdan Şirvana doğru istiqamət götürüb. Onun sərkərdəsi Karat xan isə 12 minlik qoşun dəstəsi ilə Nadirin qarşısını kəsmək niyyətindədirlər. Karat xan çay kənarında mövqe tutmaqla, 3 min süvari və 9 min piyadasını isə meşədə gizlətməmişdi. Bu müqaviməti aradan qaldırmaq üçün Nadir əfşar, qacar və digər dəstələrlə özü də çayı keçdi. Nadir qüvvələrinin sürətli hücumu qarşısında ləzgi süvariləri aciz qaldılar və meşəyə çəkildilər. Belə olduqda Nadir o tayda qalmış cəzairçilərdən 3 min nəfərini yanına gətizdirərək döyüşə qatdı. Onların sərrast atəşləri ləzgiləri öz mövqelərindən qaçmağa məcbur etdi. Əsir götürülmüş ləzgi döyüşçülərinin dindirilməsi zamanı məlum oldu ki, Surxay xan 30 minlik qoşunla Qumuxu tərk edib. Surxay xanın qoşununun 8 minini Gəncə valisi Əli paşanın və Krım xanı Fəti Gəray xanın göndərdiyi dəstələr təşkil edirdi. Nadirin cəzirçilərinin sərrast atəşlərinin qarşısında Surxay xanın qoşunu duruş

gətirə bilməyib qaçdılar.Qumux qalası ələ keçirildi.Qumux qalası ələ keçirildikdən sonra Surxay xan Nadirin öhdəsindən gələ bilməyəcəyini anladı. Geri çəkilməyə öz qəzəbini dinc Şəki əhalisi üzərinə tökdü. Şamaxıda olan Təhmasibqulu xan Cəlair ona qarşı hərəkət etdi. Qəbələ yaxınlığında “Dəvə batan” adlı yerdə Surxay xanın qoşunları ilə üzbə üz dayandı. Döyüş Təhmasibqulu xanın qələbəsi ilə başa çatdı. Surxay xan bu dəfə də qaçıb canını qurtara bildi. Qutqaşen,Qəbələ,Şəki, Şamaxı Nadir qoşunları tərəfindən tutuldu.

Nadiri qarşısına qoyduğu növbəti vəzifə Gəncə qalasını Osmanlılardan təmizləmək idi.1734-cü il oktyabrın 22-də Nadir Qəbələni tərk etdi. Ərəş indiki Ağdaş istiqamətində Kür çayı üzərində qurulmuş körpünü keçərək Gəncəyə doğru üz tutdu və noyabrın 3-də Gəncə yaxınlığında Kəlisə kəndində düşərgə saldı.

Nadir əvvəlcə qalanın dinc yolla boşaldılmasına nail olmağa çalışdı. Osmanlı sərhədlərindən çox uzaqda olan əzsaylı qarnizonun şəhəri təhvil verəcəyi ehtimalı ilə Nadir qala rəhbərlərinə məktub göndərdi. Lakin alınan cavab məktubu Nadirin dinc yolla Gəncəni ələ keçirmək ümidinə son qoydu.Məktubda bildirilirdi ki, Osmanlı sarayı razı olduğu təqdirdə Gəncə qalası təhvil verilə bilər. Əks təqdirdə isə bu mümkün deyil. Mövcud məlumatlara görə həmin vaxt qala daxilində 14 minlik Osmanlı qüvvələri var idi.(5, səh.146)

Nadir bir neçə gün ərzində Bayat Bazarı adlanan məntəqədə vaxt keçirdi. O ümid edirdi ki, Osmanlı sarayı məsələnin ciddiliyini nəzərə alaraq Cənubi Qafqazın boşaldılması ilə bağlı sülh anlaşmasını qəbul edəcəkdir.Lakin bu ümidlər özünü doğrultmadı. Nadir müxtəlif taktikalarla qalanın dörd bir tərəfindən hücumlar etdisə də qalanı tam tuta bilmədi. Qalanın mühasirəsi 8 ay çəkdi. Nadir Osmanlı qarnizonunun dövlətə bağlılıq, iradə və əzmkarlığına heyranlığını gizlətmədi.

Gəncə qalasının mühasirəsini davam etdirməklə bərabər, Nadir, Bakı və Dərbəndin geri qaytarılması üçün də çalışırdı. Bir tərəfdən Nadirin kifayət qədər güclənməsi, bir tərəfdən Bakı və Dərbəndin geri qaytarılması ilə Nadirin Osmanlı dövlətinə qarşı yönəlməsi, bir tərəfdən də Qafqazdakı qüvvələrin Osmanlı dövləti ilə müharibə aparmaq üçün Krıma göndərilməsi Rusiyanı Nadirlə barışıq yolu tutmağa sövq edirdi. Ona görə də 1734-cü ilin oktyabrında Bakıdakı rus generalı Levaşov şəhəri təhvil vermək üçün göstəriş aldı. Dekabr ayında isə Nadirin düşərgəsində olan Qolitsın Rusiya sarayının Bakı və Dərbəndi Nadirə təhvil vermək barəsindəki qəti qərarını açıqladı.Bu şərtlə ki, həmin şəhərləri Osmanlı dövlətinə verməməli idi.Rusiya hər vasitə ilə Osmanlı dövlətinin Xəzər dənizinə çıxmasının qarşısını almağa çalışırdı və ona görə də şərtinin qəbul olunması üçün Nadirdən yazılı öhdəlik tələb olunurdu.

Rusiya sarayı Gəncənin mühasirəsinin tezliklə başa çatması üçün 1735-ci ilin noyabrında Bakıda olan general Levaşov tərəfindən Nadirin düşərgəsinə bir istehkamçı zabit, yerli paltar geymiş 4 nəfər topçu və bir neçə ağır top göndərdi. Rusiya sarayı əmin idi ki, Gəncənin ardınca İrəvan, Naxçıvan və Tiflis də Osmanlı qüvvələrindən təmizlənəcəkdir. Rus istehkamçı və topçuları qalanın atəşə tutulmasında fəallıq göstərsələr də bütünlükdə qalanın ələ keçirilməsi Nadirə qismət olmadı.

Osmanlı sərkərdəsi Abdulla paşanın öz qoşunları ilə Cənubi Qafqazdakı Osmanlı qüvvələrinə yardım göstərməsi məqsədilə hərəkətə başlaması xəbəri 1735-ci ilin əvvəlində alındı. Bu xəbər Rusiya sarayını ciddi təşvişə saldı. Knyaz Qolitsın yaxşı anlayırdı ki, Abdulla paşa qoşunu ilə Gəncəyə gələydi, Gəncə qalasının alınması Nadir üçün qeyri-mümkün olacaqdı. Nəticədə, Osmanlı sarayı Cənubi Qafqazdakı mövqeyini yenidən möhkəmləndə bilərdi. Ona görə Rusiya sarayı əvvəlki iddialarından əl çəkib 1732-ci ilin Rəşt müqaviləsinin

tələblərinin əksinə olaraq Osmanlı qüvvələri Cənubi Qafqazdan çıxarılmazdan əvvəl Bakı ilə Dərbəndi təhvil verməyə razı olduğunu bəyan etdi. Bununla bağlı 1735-ci il martın 10-da Nadirin Gəncə yaxınlığındakı düşərgəsində Nadirlə Rusiya səfiri knyaz Qolitsın arasında Gəncə müqaviləsi imzalandı. Həmin müqavilənin şərtlərinə əsasən Rusiya 1722-ci ildən sonra Xəzərboyu vilayətlərdə ələ keçirdiyi əraziləri geri qaytarmalı idi. Müqavilənin imzalanmasından 2 həftə sonra Bakını, 2 ay sonra Dərbəndi təhvil verməli idi. Nadir də öz üzərinə öhdəlik götürürdü ki, Bakı və Dərbəndi üçüncü bir dövlətə güzəştə getməyəcəkdir. Nadir eyni zamanda Rusiya dövləti ilə xoş münasibətlərdə olmağa, Rusiyadan xəbərsiz Osmanlı dövləti ilə danışıqlara getməyəcəyini öhdəsinə götürürdü. Rusiya eyni zamanda Nadirdən Osmanlı dövlətinin Cənubi Qafqazda möhkəmlənməsinə imkan verməyəcəyi barədə də zəmanət aldı.

İmzalanmış müqavilənin icrasına başlandıqdan sonra Nadir Bakıya, Dərbəndə və Salyana yeni hakimlər təyin etdi. Cənubi Qafqazın şərqində möhkəmlənmək üçün Nadir Şamaxı şəhərinin yerini dəyişdirdi. Köhnə Şamaxıdan 4 fərsəng aralı, indiki Şamaxının yerində yeni şəhər salındı və əhali ora köçürüldü. Nadirə görə yeni Şamaxının salındığı ərazi hərbi baxımdan da əlverişli mövqedə yerləşirdi (10 səh.115).

1735-ci ilin novruz bayramını Gəncə ətrafında keçirən Nadir Gəncə qalasını ala bilməsə də Rusiya ilə müqavilə imzalanması və bununla da Bakı və Dərbəndin qaytarılması onun əhval-ruhiyyəsini yüksəltdi. Amma onun qarşısında dayanan başlıca məsələ Osmanlı dövlətinin əsas qüvvələri ilə döyüşə girmək idi. Sərəsgər Abdulla paşa bir neçə ay idi ki, Qars qalasında düşərgə salmışdı.

C.Hanveyin yazdıqlarına görə, Abdulla paşa Nadirə qarşı döyüşə girməyə ehtiyat edirdi. Osmanlı sarayında da Abdulla paşaya tapşırılmışdı ki, hazır olandan sonra Nadirlə döyüşə girsin. Abdulla paşanın döyüşə girməməsi Gəncə qalasının mühasirəsini uzadırdı. Mühasirənin uzanması nə Nadiri, nə də ki, Gəncədəki Osmanlı qarnizonunu qane edirdi. Buna görə də Gəncə qalasının Osmanlı qarnizonunun rəhbərləri öz nümayəndələrini Nadirin yanına göndərərək öz təkliflərini çatdırdılar. Osmanlı sərkərdələri bildirirdilər ki, Nadirin Azərbaycanda, Bağdad ətrafında və Topal Osman paşa üzərindəki qələbələri haqqında eşidiblər. Nadirə təklif olunurdu ki, fəthlik iddiasında olan bir şəxs kimi Qarsa və İrəvana yollansın, Abdulla paşa ilə döyüşə girsin. Həmin döyüşdə Abdulla paşa qalib gəlsə bütün İranı ələ keçirə bilər, Nadir qalib gəldiyi təqdirdə isə Gəncədəki Osmanlı qarnizonu müqavimətsiz qalanı təhvil verib İstanbula qayıdacaqdır.

Belə bir təklifin olub-olmamasından asılı olmayaraq Nadir Abdulla paşa ilə döyüşməyi labüd bilirdi. Ona görə də Nadir Gəncə qalasının mühasirəsini dayandıraraq 1735-ci il may ayının əvvəllərində Gəncədən Qarsa doğru hərəkətə başladı. Abdulla paşanın və eləcə də Nadirin qarşı-qarşıya gələn qoşununun sayı barədə müxtəlif rəqəmlər mövcuddur. “Aləm Ara-ye Naderi”də osmanlı qoşunlarının sayı 300 min nəfər, “Tarix-e Cahanqoşa-ye Naderi”də 120 min nəfər, tarixi ədəbiyyatda isə 80 min nəfər göstərilir. Nadirin qoşunlarının sayının 40 min və ya 55 min olması haqqında məlumatlar verilir (10, səh. 119). İstənilən halda Osmanlı qoşunları Nadirin qoşunlarından iki dəfə çox idi. Qars ətrafında əvvəlcə kəşfiyyat xarakterli döyüşlər baş verdi. Abdulla paşanın dəstələri məğlub olsa da yenə qaladan çıxmıdı. Bu zaman Nadir öz qoşunlarını Qars ətrafındakı düşərgələrdən yığırdı və İrəvana doğru istiqamət götürdü. Abdulla paşa Nadirin Qars ətrafından geri çəkilməsini onun zəifliyi kimi qəbul etdi və onu təqib etməyi qərara aldı. Bununla da Nadir Abdulla paşanı açıq meydan döyüşünə çəkdi. Abdulla

paşanın qoşunu 70 min süvaridən və 50 min piyada yeniçəridən ibarət idi. 1735-ci il iyun ayının 18-də tərəflər İrəvan ətrafında iki fərsənglik məsafədə mövqe tutdular. Osmanlı qüvvələri Nadirin qoşunlarından bir neçə nəfər əsir götürdülər. Burada onların dindirilməsi zamanı məlum oldu ki, Nadirin qüvvələri 14 min nəfərdən çox deyidir. Bu xəbər Abdulla paşanı Nadir üzərində asanlıqla qələbə çalacağına əmin etdi. Osmanlı sərkərdəsi güman edirdi ki, aldığı ilk zərbədən sonra Nadir geri qaçacaq. Onun geriye yolu isə ancaq Zəngi çayından keçə bilərdi. Ona görə də Abdulla paşa göstəriş verdi ki, toplar vasitəsilə Zəngi çayı üzərindəki keçid bağlansın və Nadirin qoşunları tam mühasirəyə alınaraq məhv edilsin. Belə bir manevrdən sonra Abdulla paşa hətta Nadirin əsir götürülə biləcəyini də istisna etmirdi. Nadirin az saylı qüvvə ilə möcüzə yaratmaq istedadına malik olduğunu və onun üzərində asan qələbənin aldadıcı olduğunu Abdulla paşaya xatırladanda o bunu istehza ilə qarşıladı və deyiləni ciddi qəbul etmədi. Bu azmış kimi Nadirin düşərgəsi istiqamətində qarovul dəstəsi göndərdi və özü isə Zəngi çayı sahilində istirahət üçün çadır qurdurdu. Nadir isə əksinə gecə də öz qoşunlarının hücum üçün qruplaşdırılması və yerləşdirilməsi ilə məşğul oldu.

Abdulla paşa ilə Nadir arasında döyüş əməliyyatı cəmi beş saat davam etdi. Nadirin planlaşdırdığı döyüş əməliyyatı böyük bir sürət və taktika ilə Osmanlı qoşunlarında çaşqınlıq yaratdı. Tələyə salınmış osmanlı qüvvələrinə vurulan ağır zərbələr onlarda qorxu, təlaş və çaşqınlıq yaratdı və böyük sürətlə geri çəkilməyə üz tutdular. Abdulla paşa və mühafizəçiləri Nadirin döyüşçülərinin qılıncından canlarını qurtara bilmədilər. Osmanlı qoşunlarının bütün artilleriyası, təchizatı, parkı və əmlakı Nadir qoşunlarının əlinə keçdi.

Beləliklə, 1735-ci iyunun 19-da İrəvan ətrafında keçirilən döyüş əməliyyatı Nadirin yeni bir tarixi qələbəsi ilə başa çatdı. Cənubi Qafqazdakı böyük şəhər qalalar Gəncə, Tiflis və İrəvan Osmanlı qüvvələrindən təmizləndi. Bununla, Nadirin Osmanlı qüvvələri ilə apardığı müharibənin yeni bir mərhələsinə son qoyuldu. Bu mərhələni uğurla başa vuran Nadir Cənubi Qafqazı yenidən nəzarət altına aldı. Osmanlı qüvvələri ilə aparılan döyüşlərin nəticələri Nadirin Tiflisdə Osmanlı nümayəndələri ilə imzaladığı anlaşmada təsbit olundu. Həmin anlaşmaya əsasən İranın qərb sərhədləri Gürcüstandan keçməklə Qara dəniz sahili, Ağrı dağı, Kürdüstan dağları və Zaqros xətti üzrə keçməklə Fars körfəzinə çıxırdı.

Nadir öz sərkərdəlik istedadı ilə Şərqi böyük imperiyasından olan Osmanlı dövlətinin qoşunlarını geri çəkilməyə məcbur etdi, iradəsi və əzmkarlığı ilə fəthlik tarixinin daha bir zirvəsini fəth etdi və Cənubi Qafqazın mütləq hakiminə çevrildi. 1735-ci ilin son aylarında və 1736-cı ilin əvvəllərində Nadir Dağıstana yürüş etdi. Dağıstanda itaətsizlik nümayiş etdirən əsas qüvvələri məhv etdi. O, Dağıstanın və Şirvanın dövlət işlərini tənzimlədikdən sonra Muğan düzünə yola düşdü.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan tarixi. 7 cildə. III cild (XIII-XVIII əsrlər). Bakı. "Elm". 2007.
2. Ənvər Çingizoğlu. Aydın Əfşar. Əfşarlar. Bakı. "Şuşa". 2008. 352 səh.
3. Ədalət Tahirzadə. Nadirşah Əfşar. (Tərcümeyi- hal) 2-ci nəşr. Bakı. "Çıraq". 2005. 40 səh.
4. Rəhimə Dadaşova. Səfəvilərin son dövrü. Bakı. "Nurlan". 2003. 439 səh.
5. Lourens Lokkart. Nadir şah. Ruscadan tərcümə. Bakı. "Qanun nəşriyyatı". 2013. 552 səh.
6. Mehman Süleymanov. Nadir şah. Tehran, 2010, 739 səh.
7. Мустафазаде Т.Т. Азербайджан и русско-турецкие отношения в первой трети XVIII в. Баку, 1993.

8. Elçin Qarayev. Azərbaycan XVIII əsr rus və Qərbi Avropa səyyahlarının təsvirində. Bakı. 2005, 159 səh.
9. Əmir Məsud Rezayi. Zəndegah və sərsat Nadir Şah Əfşar. Fars dilində. Tehran. Peyman nəşriyyatı, 1389, 320 səh.
10. Hanvey C. Zəndegi-ye Nader şah. Fars dilində. Tehran, 1383, 329 səh.

О КАВКАЗСКОЙ ПОЛИТИКЕ НАДИР-ШАХА

Пашаева Ельза Магеррам кызы

Резюме

На Кавказе Надир должен был встретиться не только с османскими, но и с российскими войсками. Так как прикаспийские территории, в том числе такие крупные города, как Дербент и Баку, были под контролем России. В результате сильных полководческих способностей Надира крупные города-крепости на Южном Кавказе Гянджа, Тифлис и Иреван были очищены от османских войск. Таким образом, Надир стал полновластным правителем Южного Кавказа. В статье были затронуты интересные моменты сражений и исторического похода Надира на Южный Кавказ.

ON THE CAUCASIAN POLICY OF NADIR SHAH

Pashayeva Elza Maharram

Summary

In the Caucasus, Nadir was to meet not only with the Ottoman, but also with the Russian troops. Since the Caspian territories, including such large cities as Derbent and Baku, were under the control of Russia. As a result of Nadir's strong military abilities, the large fortress cities in the South Caucasus Ganja, Tiflis and Iravan were cleared of Ottoman troops. Thus, Nadir became the sovereign ruler of the South Caucasus. The article touched upon interesting moments of the battles and the historical campaign of Nadir to the South Caucasus.

Rəyçi: t.ü.f.d. İlyasova Xatirə

Ümumi tarix kafedrasının 24 yanvar 2022-ci il tarixli iclasın 05 sayılı protokolu.

Daxil olma tarixi 02 fevral 2022-ci il

UOT: 94 “19/...” UOT: 94 (479.25)

ƏSRİN MÜQAVİLƏSİ AZƏRBAYCAN DÜNYADA BEYNƏLXALQ NÜFUZA İNTEQRASIYASINDA İSBATA EHTİYACI OLMAYAN TƏRƏQQİ MODELİDİR.

dissertant Qasimova Türkan İlqar qızı

Bakı Dövlət Universiteti

turkan.ilqar1990@mail.ru

“Bizim bugünkü inkişafımız, bugünkü nailiyyətlərimiz, Azərbaycanın, həqiqətən, müstəqil ölkə kimi dünya birliyinə qədəm qoyması böyük dərəcədə “Əsrin kontraktı”nın imzalanması ilə bağlıdır. Əgər 1994-cü ildə Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə “Əsrin kontraktı” imzalanmasaydı, bu gün təsəvvür etmək mümkün deyil ki, Azərbaycan hansı vəziyyətdə ola bilərdi. Ölkəmizdə görülən quruculuq-abadlıq işlərinin, dayanıqlı iqtisadiyyatımızın, böyük valyuta ehtiyatlarımızın əsas mənbəyi “Əsrin kontraktı”dır”-

Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyev